

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר מאיר קפלן שליט"א

יבמות מה: בענין מילה וטבילה בגירות

1. גמ' יבמות מה: , וז"ל, "עבדיה דרבי חייא בר אמי אטבלה לה היא עובדת כוכבים לשם אנתתא אמר רב יוסף יכילנא לאכשורי בה ובברתה, בה כדרב אסי דאמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה בברתה עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, ההוא דהוה קרו ליה בר ארמייתא אמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה ההוא דהוה קרו ליה בר ארמאה אמר ריב"ל מי לא טבל לקריו."

ורש"י שם, וז"ל, "אטבלה לשם אנתתא. לשם טבילת נדה ולא לשם טבילת גירות: יכילנא לאכשורי בה. להיות גיורת גמורה ואע"פ שלא טבלה לשם גירות ואמר לקמן (דף מו:) לעולם אינו גר עד שימול ויטבול דטבילת נדה סלקא לה לשם גירות דעובדת כוכבים לא טבלה לנדותה: ובברתה. ואע"ג דבת עבד הבא על בת ישראל היא דהא נתגיירה זו וכבת ישראל היא אפי"ה כשרה בתה: בה כדרב אסי. דאמר בשמעתין ההוא דהוה קרו ליה בר ארמייתא שלא טבלה אמו לשם גירות ואמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה אלמא טבילת נדה סלקא לה לשם גירות ל"א לשם אנתתא לשם אישות וטבילת גירות הוה אלא שאינה טבילה דאמר בכיצד (לעיל דף כד:) אחד איש שנתגייר לשום אשה ואחד אשה שנתגיירה לשום איש אינן גרים. יכילנא לאכשורי בה ע"י טבילות אחרות שטבלה אח"כ לנדותה כך שמעתי וקשיא לי חדא דקבעינן הלכתא התם הלכה כולן גרים ואפי" למשנה ראשונה נמי אי קמייתא לא סלקא לה בתרא נמי לא סלקא לה דלאו לשם שמים נתגיירה ולשון ראשון עיקר ונראה בעיני: בר ארמייתא. שלא טבלה אמו כשנתגיירה: מי לא טבלה לנדותה. ואותה טבילה עולה לה לטבילת גירות דדת יהודית היא וכן מי לא טבל לקריו:"

ותוס' שם ד"ה מי לא טבלה, וז"ל, "תימה דאמר לקמן (דף מו:) דגר צריך שלשה דמשפט כתיב ביה ואפילו למאן דאמר בריש סנהדרין (דף ג.) דבר תורה חד נמי כשר מכל מקום אין דרך נשים להביא איש עמהן בשעת טבילה ואשה אינה ראויה לדון כדתנן (נדה דף מט:) כל הכשר לדון כשר להעיד ובהדיא איתא בירושלמי דיומא מעתה שאין אשה מעידה אינה דנה ודבורה לא היתה דנה אלא מלמדת להן שידונו אי נמי על פי הדיבור שאני, וי"ל האי דבעינן שלשה היינו לקבלת המצות אבל לא לטבילה, אף על גב דאמרינן לקמן (דף מז:) דשני ת"ח עומדים מבחוץ היינו לכתחלה דעדיף טפי, ויש מפרשים דכיון דידוע לכל שטבלה כאילו עומדים שם דמי ומיהו קשיא דטבילת נדה בלילה ולקמן (דף מו:) אמר אין מטבילין גר בלילה אבל אי לאו כתיב משפט אלא אקבלת מצוה אתי שפיר והא דאין מטבילין היינו לכתחלה מדרבנן."

2. תוס' קידושין סב: ד"ה גר, וז"ל, "גר צריך שלשה משפט כתיב ביה כדנין. נראה דוקא בקבלת מצות הוא דבעינן ג' אבל בטבילה בחד סגיא אם כבר קיבל עליו המצות וראיה מההיא דיבמות (דף מה:) דקאמר התם ההוא דהוה קרי ליה בר ארמאי פירוש משום דמל ולא טבל אמר ריב"ל מי לא טבל לקריו כלומר וכי לא ראה קרי מימיו דצריך לטבול א"כ משמע מדנפיק בטבילת קריו משמע דלא בעינן שלשה, ומיהו קשה מהא דאמר (שם דף מז:) דמושיבין אותה במים עד צוארה ושני תלמידי חכמים יושבים מבחוץ ומודיעין לה מקצת מצות קלות ומקצת חמורות ופריך והא בעינן שלשה ומשני תני שלשה אלמא משמע דלטבילה נמי בעינן שלשה, ויש לומר דודאי למצוה בעינן שלשה אבל לא לעכב אי נמי י"ל דהא דבעי שלשה היינו טעמא משום קבלת מצות, וא"ת משום קבלת מצות נמי אמאי בעינן שלשה והרי הודאות

ותוס' שם עמוד ב' ד"ה כי פליגי במל ולא טבל, וז"ל, "תימה דלקמן בריש הערל (דף עא.) ממעט ר"ע גר שמל ולא טבל מפסח מדכתיב תושב ושכיר והשתא כמאן סבר ר"ע אי כר' יהושע למה לי קרא פשיטא דלא אכיל בפסח דעובד כוכבים גמור הוא ואי כר' אליעזר כיון דגר מעליא הוא אין סברא למעטו מפסח כדמשמע התם, וי"ל דלעולם כרבי יהושע סבירא ליי ולא מטעמיה דאיהו סבר דבאבות נמי טבילה הוה ורבי עקיבא סבר מדמעטיה קרא בפסח שמע מינה דאין גר עד שימול ויטבול."

ותוס' ישנים שם - מופיע להלן בסוף הרשימה.

4. נימוקי יוסף יבמות דף טו: בדפי הרי"ף - מופיע להלן בסוף הרשימה.

5. רמב"ם פרק י"ג מאיסורי ביאה הלכה ט', וז"ל, "גיורת שראינה נהגת בדרכי ישראל תמיד כגון שתטבול לנדתה ותפריש תרומה מעיסתה וכיוצא בזה וכן גר שנהג בדרכי ישראל שטובל לקריו ועושה כל המצות הרי אלו בחזקת גרי צדק ואע"פ שאין שם עדים שמעידין לפני מי שנתגיירו, ואף על פי כן אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפנינו הואיל והוחזקו עכו"ם."

ומגיד משנה שם, וז"ל,

עבד הוא במקום דיעבד והכל אחד) ולא פסלינן לבריה הואיל וטבל לשם קריו דאי לאו גיורא הוא לא הוה טביל לשם קריו והא דר' יוחנן לכתחלה הוא דלא נהגינן ביה מנהג גר ומנסבינן ליה בת ישראל עד דטביל בפני שלשה עכ"ל ההלכות וקרובים דבריהם לדברי רבינו.

והרמב"ן ז"ל כתב דודאי לכתחלה צריך שלשה בין במילה בין בטבילה ואילו נתגייר בינו לבין עצמו לגמרי ואפילו דיעבד אינו גר דעכו"ם גמור הוא דמשפט כתיב ביה אבל אי קביל עליה בפני שלשה למול ולטבול והודיעוהו מקצת מצות כדין והלך ומל וטבל שלא בפני ב"ד הרי זה כשר ולא פסלינן לזרעיה ולא מנסבין ליה לדידיה בת ישראל עד דטביל בפני שלשה משום דלכתחלה בעינן שלשה בין בקבלה בין בטבילה עד כאן דבריו ז"ל."

"גיורת שראינה נהגת בדרכי ישראל וכו'. שם ההוא דהוון קרו ליה בר ארמייתא אמר רב אשי מי לא טבלה לנדתה ההוא דהוון קרו ליה בר ארמאה אמר ריב"ל ומי לא טביל לקריו. ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש דלהכשיר הבנים שכבר נולדו קאמר או להחזיקן בחזקת גרים גמורים וכי קאמרי מי לא טבלה הכי קאמרי היכי איפשר לחוש לא נתגיירו כראוי והרי הם נוהגים בכל המצות כישראלים גמורים וטובלים מטומאתן וטבילה דנקט לאו דוקא ואפשר גם כן שרבינו סובר שצריך ג"כ שיודע ודאי שטבלו לאיזה דבר לפי שהטבילה אחד מענייני הגרות ואעפ"כ ביאר רבינו שאם בא להתערב בישראל צריך להביא ראיה ובהלכות אמרו גבי מעשים אלו ואי קשיא לך ההיא דר"י דאמר גר צריך שלשה מ"ט משפט כתיב ביה וקי"ל דהלכתא היא ל"ק הא דר"א ודריב"ל דיעבד (בהלכות שבידינו כתוב דאי

6. אור שמח פרק י"ג הלכה ו', וז"ל,

"גר שמל ולא טבל כו', וצריך לטבול בפני שלשה כו' ואם הטבילוהו הרי זה גר. נראה דהנה משפט כתיב ביה, ובאמת כשבא לפנינו עדיין הוא כבן נח, ובן נח נידון בדיני נפשות (בב"ד דידהו) ג"כ עפ"י עד אחד בדין אחד (סנהדרין נז, ב), אי"כ הוה כמשפט בן נח, וכשר אף בלילה, רק לפי שעל ידי זה נעשה ישראל יש לו דין ישראל, ומשפטו בשלשה, וכן כתוב משפט אחד יהיה לכם ולגר, וא"כ במילה שעדיין אינו גר עד שיטבול אפשר דלא בעו שלשה, ולפירוש תוספות (קידושין סב, ב ד"ה גר) א"צ ג' רק בקבלת מצות, שאז נתהווה לישראל ודינו כדין ישראל. אמנם נראה קצת דמילה וטבילה הוי כשני דברים המתירין שמעלין זה בלא זה, יעוין פרק

מצות חליצה (יבמות) דף ק"ד ע"ב לענין חליצה ורקיקה לר"א דמדמה לשחיטה וזריקה בכבשי עצרת. ובזה הוי א"ש קצת, דמוקי ריש פרק הערל (שם עא, א) לר"ע קרא דתושב ושכיר לעו"ג שמל ולא טבל, דאף על גב דמילה מעלה במקצת וכמו שחיטה דמקדשא ללחם בלא זריקה, וכמו רקיקה דפוסל מאחין שלא ייבמו אותה, דמועלת במקצת, סד"א דלא מיקרי בן נכר ויאכל בפסח קמ"ל, ובאמת נראה דרע"ק סובר דכל זמן שלא נתנה תורה הוי סגי במילה בלא טבילה בפסח מצרים, ומצאתי זה באורך בתוספות ישנים (שם מו, ב אות ב') ולכן בעי קרא ואכמ"ל, ולכן פליג רב"ש ביבמות (עיין רא"ש שם פ"ד סימן ל"א) וסבר דמלת

מעלין זה בלא זה ודוק."

גר כשר בלילה, משום דאכתי בן נח הוי, ומשפטו גם בלילה, וראב"ש לטעמו דאינו

7. אגרות משה יו"ד חלק א' סימן קנ"ז, וז"ל,

איירי שבשביל האישות קבל עליו מצות באמת והוא ברור ופשוט וכל זה אמר אבא מארי הגאון בפירוש אז כשהורה. ובכלל איני יודע טעם הרבנים הטועים בזה דאף לדידהו עכ"פ איזה תועלת הם מביאין בזה לכלל ישראל שמקבלין גרים כאלו דודאי לא ניחא ליה להקב"ה ולעם ישראל שיתערבו גרים כאלו בישראל. ולדינא פשוט שאין זה גר כלל."

"במה שנסתפק כתר"ה אם גר שלא קבל עליו מצות אם נחשב גר, פשוט וברור שאינו גר כלל אף בדיעבד וכן הורה אבא מארי הגאון זצלה"ה הלכה למעשה בסטראבין בעובדא כזו שאינו גר כלל בין לקולא בין לחומרא שקבלת מצות בגר מעכב כדאיתא ביו"ד סי' רס"ח סעי' ג'. ואף אם אמר בפיו שמקבל מצות אם אנו סהדי שאינו מקבל עליו באמת אינו כלום. וגר שמהני לשם אישות בדיעבד,

ושם סימן קנ"ח, וז"ל,

שטבל או מל בפני שנים מעכב וכן איתא הלשון בש"ע משום דכוונתו דוקא בדבר שהיה אחרון בין הטבילה בין המילה מעכב שלא בפני ב"ד וכיון שלכתחלה אף לרמב"ן הטבילה היא אחר המילה כדאיתא בבאור הגר"א סק"ה שכתב דלכתחלה ודאי בעינן מילה תחלה כמו שאמר שם עד שימול ויטבול וכן שם מ"ז נתרפא מטבילין עיי"ש לכן כתבו לענין עכוב השלשה שהוא באחרונה טבל תחלה שזהו ברוב הפעמים שעושין כלכתחלה ואח"כ נקטו או מל פי' או שאירע שעשו כהדיעבד שמל באחרונה בפני שנים מעכב.

ויהיה ניחא טעם הב"י שכתב דלמד מטבילה דלא גרעה מינה שלכאורה לענין בדיעבד הא מסתבר שודאי גרעה מחמת דבטבילה נכנס לגרות כדכתב הב"ח אבל אם איירי כשהמילה היתה אחרונה ניחא טעמו שלא גרעה מטבילה שצריכה ב"ד מטעם שהיא אחרונה. אבל כשהיא ראשונה בזה גם להטור ושי"ע לא מעכב שלשה אף לרי"ף ורמב"ם.

ולכן לדינא יותר נוטה כהב"ח שאין מעכב שלשה במילה בדיעבד. אבל יותר מספק ודאי לא הוי אף אליבא דרי"ף ורמב"ם אף אם נפרש לשון הטור והשי"ע שלא כדבארתי מצד שיטת הב"ח שמסתבר כותיה. ובגדול אינו נוגע לדינא לרוב הפוסקים שהיא גם הכרעת המחבר שבדיעבד א"צ שלשה אלא בקבלת מצות. אבל נוגע זה לענין קטן לחדוש הדגמ"ר, דלהב"ח שיותר נוטה כדבריו לא יצטרך שלשה במילה בדיעבד כיון שהיא היתה ראשונה ולכה"פ יותר מספק לא הוי."

"הנה בגדול להרי"ף ורמב"ם שאף בדיעבד צריך לפני ב"ד משמע פשוטות לשון הרמב"ם בפ"יג מאי"ב ה"ו דרק הטבילה צריך להיות בפני שלשה ולא המילה. וכן משמע לשון הרי"ף בשבת ס"פ ר"א דמילה דרק כד מטבילין ליה הזכיר שצריך בהדי תלתא ולא כתב גם לעיל מזה גבי מילה שצריך בפני שלשה. אך בטור איתא שגם המילה צריך להיות בפני שלשה ולהרי"ף אף בדיעבד מעכב והסכים לו הב"י וכן כתב בש"ע יו"ד סעי' ג' להרי"ף והרמב"ם. אבל הב"ח כתב דלרי"ף ורמב"ם וסמ"ג א"צ שתהיה המילה בפני שלשה וכן מסיק לדינא. ודברי הטור וב"י ודאי תמוהין מנא להו זה.

ולולי דמסתפינא היה נלע"ד דאיירי הטור דהמילה היתה אחר הטבילה ויסבור דג"כ מועיל כדסובר הרמב"ן ולכן כיון דבהמילה הוא גומר ובה נכנס לגרות צריך שתהיה לפני ב"ד דהא זהו טעם הטבילה שצריכה בפני שלשה כדאיתא בב"ח משום שבה נכנס לגרות וכיון שמל באחרונה הוי איפכא דהטבילה לא תצטרך שלשה והמילה תצטרך ורק לכתחלה מצריך הטור שתרוייהו יהיו בפני שלשה ומהאי טעמא מכיון דלפעמים צריך שלשה להמילה ולפעמים להטבילה לכן צריך לכתחלה שיהיו שלשה לתרוייהו למילה ולטבילה ובדיעבד תליא מה נעשה באחרונה דאותה צריכה להשלשה גם לעכב בין אם היא מילה בין אם היא טבילה.

ויהיה מדויק לשון הטור דבכל הסימן הזכיר מילה קודם טבילה ובהא דלרי"ף מעכב בדיעבד שלא בפני ב"ד כתב אפילו בדיעבד

8. אבני נזר יו"ד סימן שנ"א אות ד', וז"ל, "וסבור הייתי לחדש ולומר דאף דאינו גר

עד שימול ויטבול מ"מ במצות שבת שבמרה נצטוו וזה הי' קודם טבילה שהי' בשעת מתן תורה כדי לקבל הזאה ועל שבת נצטוו במרה מקרא דכתיב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו, ובזוה"ק בא (מ' ע"א) וז"ל אימתי אתפרעו בשעתא דכתיב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו. הנה כי תיכף שנגמר מילה שלהם נצטוו על השבת, ע"כ לדורות נמי תיכף לאחר מילה מצווה על השבת. ואף שבפסח אסור קודם טבילה כדיליף מקרא דתושב ושכיר כדאיתא ביבמות (ע"ב ע"א) שאני פסח שנצטוו במצרים

עוד קודם מילה כמו שפירש"י פ' בא שמלו באותה הלילה ועשו הפסח עוד קודם מילה ע"כ הוראת שעה הי' ואין ללמוד ממנו לדורות שבמילה יהי מצווים בפסח, אבל שבת שלא נצטוו עד אחר מילה כ"ש לפי הזוה"ק שתיכף בגמר מילה הי' ציווי שבת כנ"ל שפיר יש ללמוד מזה לדורות בגר."

3. תוס' ישנים יבמות דף מו:

ב) עוד פירש רבינו
במנאל דודאי ר' עקיבא
פליג עליהו וקמסלגי
גרי שכל להמגייר בזמן
ההו דר' אליעזר סבר
דסי גר שרי כשאכלו
בספח אבותיו עדיין לא
סבלו ומימי נפקו מתורת
ערל מדאכלו בספח א"כ
מל ולא סבל הו גר ור'
יבאע סבר דלא הו
גר שרי סבלו כמתן
תורה וכיון שגמרו לטובל
לא הו גר אם לא סבל.
ור' עקיבא סבר דמדאכלו
בספח סבלו דאל"ה הו
אסורין זו כדמריבין
מקרא מל ולא סבל שאיט
אכל וכו' - וזה יתח
מיש לקמן בסמוך :

ורבי יבאע סבילם
באמרות מנא ליה סימא
לימא מוידוק מהו אם
היה על ספח וגמרי
דאין הוה כלל סבילם
ונשים בכלל . וי"ל
דסקיקא ליה דעם לא
אקרו גוים . וי"ל
דלשיטת רבינו במנאל
יתח דכ"י סריק
סבילם באמרות מנא ליה
כלומר בשפח שאכלו
ספח מנא ליה באמרות
שבו סבילם דמכריה כל
העם אכלו ספח בין אגוים
בין גוים דא"ל דטבלו
מדכתיב ויזרק שרי
אוחו ספסוק כמתן תורה
כתיב אכל בספח
סיכי אכלו עדיין כיון
שלא סבלו סא חיש גר
עד שיטבל . וכיון
דבאמרות לא סיכא נהו
מילם מהיכא נפק
מתורת ערל דבשמת
באבות אפי"ג דלא סבלו
עד מתן תורה מי"ט כיון
שאלו נפש מתורת ערל כדי
לאכול ספח אפי"ג שלא היו
יכודים גמורים עד שטבלו
כדמחמת ליה לר' יבאע :

מי לא טביל לקריו • שיטהר
 מטומאת קרי • ויש מקשין והכי עלתה
 אחת טבילה כיון שלא היה צבית דין
 והא אמרינן לקמן [דף ש:] זיל האידינא
 ותא למחר משום דאין טבילה אלא
 צבית דין וביום ולא בלילה ותיירו דכל
 שחל צבית דין וקבל עליו בפניהם
 לטבול והודיעוהו קטת וחמורות אף
 על פי שטבל שלא צבית דין טבילתו
 טבילה בדיעבד והא דאמר זיל האידינא
 ותא למחר היינו כגון שלא קבל צבית
 דין לטבול אבל זה אינו מחזור דהא
 בגרות משפט כהיב כמשפט דבעינן
 שלשה וכיון דמל ולא טבל כאילו לא מל
 אם כן אין ספק שגם בטבילה בעינן
 שלשה אלא הכא דאטבלה לשום אנהתא
 בפני צבית דין קאמר והוא הדין הארמאי
 ומשום שלא הטבילו לשם יהדות היו
 מוליאין עליהם לעז והכי משמע
 בירושלמי דמקשה היאך תעלה טבילה
 קלה שהיא לשם קרי לטבילה חמורה
 שהיא טבילת גרות מטומאת עובד
 כוכבים ופריק א"ר יוסי בר בון כיון
 שזו וזו לשום קדושת ישראל עלתה לו
 כלומר דאילו לו היו משום ישראלית לא
 היו טובלין לא לקרי ולא לגרות ומיהו
 דעת רי"ף ז"ל כמו שתירצו הם לחלק
 בין דיעבד לכחלה דאם טבל לקריו
 בדיעבד שלא בצ"ד לא פסלינן לבריה :